Struktura finalne raspodjele društvenog proizvoda bitno determinira buduće kretanje procesa reprodukcije (1). Postoji samo jedna optimalna raspodjela koja će omogućiti/pružiti maksimalnu korisnost participantima. U dugom roku učešće pojedinog sektora u raspodjeli društvenog proizvoda mora odgovarati doprinosu koji taj sektor daje ostvarenju društvenog proizvoda. Ukoliko pripadajuća količina roba i usluga nije dostatna tada se odnosni sektor zadužuje, ukoliko, pak, postoji višak tada odnosni sektor štedi. Upravo viškovi i manjkovi štednje pojedinih sektora predstavljaju osnov financiskog sustava, institucija i instrumenata.

Svaki se dohodak oporezuje. Tako npr. ukoliko ostvarite dohodak od 100 jedinica morate biti svjesni da ste dobili 200 jedinica jer su vam obveze temeljem poreza i doprinosa 100 jedinica. Nadalje, ukoliko 100 raspoloživih jedinica potrošite na robe i usluge dobit ćete svega osamdesetak jedinica jedinica roba i usluga jer ste morali platiti PDV od 22%, te trošarine. Ukoliko potrošite manje vi ostvarujete štednju upravo toliku koliko ste manje potrošili. Tako ostvarenu štednju možete deponirati u banci kao depozitni novac za koji, u principu ne dobijate nikakvu naknadu, ili je oročite u vašoj poslovnoj banci za što ćete dobiti određeni prinos u obliku kamate. Kupite li državnu/korporativnu obveznicu također ćete dobiti naknadu u obliku (veće) kamate. Ukoliko pak investirate u dionice tada ćete dobiti naknadu u obliku dividende. Najmanje rizičano ulaganje je držati štednju na tekućem računu ali takvo vam ulaganje neće donijeti dohotka. Nasuprot nerizičnom ulaganju u depozitni novuc imamo rizično ulganje - ulaganje u dionice (2). Određeni broj pojedinaca ulagt će u nekretnine kao što je zemlja, kuće, stanovi za što će dobiti najamninu (3). To je princip.

U realnom svijetu stvari se neprestano mijenjaju pa se tako mijenja i vrijednost novca, obveznica, dionica i nekretnina. Ukoliko njihova vrijednost raste govorimo o kapitallnim dobicima, i kapitalnim gubicima kada se njihova vrijednost smanjuje. Nitko sa sigurnošću ne može utvrditi što će se dogoditi u budućnosti; koji će vrijednosni papiri odnosno realna imovina cjenovno rasti a koja će padati, ili, što je isto, koji će oblik imovine ostvariti kapitalni dobitak odnosno gubitak. Prema tome, ulaganje po definiciji valja vezati uz stanoviti rizik i upravo identifikacija rizika svrstava određenu imovinu u točno određeno mjesto u spektru rizika kao i potencijalnih prinosa.

Jedno od nezaobilaznih radova iz klasične političke ekonomije svakako su Načela političke ekonomije i oporezivanja Davida Ricarda iz 1817. godine. Ricardo je napisao: u konačinici svaki porez je porez na profit što znači da su porezi u ekonomskom pogledu uvijek isuviše visoki (neoliberalizam to isto tvrdi!).

Ako je Ricardo u pravu, a ja o tom stavu nemam dilema kada je riječ o neoliberalizmu kao i činjenici da je proces reprodukcije nedjeljiv, tada je odista čudnovato zašto je najavljeno oporezivanje kapitalne dobiti komentirano uglavnom od političara? Odgovor je jasan: političari su komentirali najavljeno oporezivanje kapitalnih dobitaka s ciljem da pridobiju birače.

Kaže se da su porezi cijena civilizacije. Ovo je nema sumlje točno. Međutim, takva izjava ne govori nam kolika je fair cijena civilizacije. Imajući u vidu izravni i neizravni utjecaj poreza na proces reprodukcije porezni teoretičari su uspostavili porezna načela (4) kojih bi se valjalo držati kako bi porezni teret bio što neutralniji na proces reprodukcije odnosno što pravedniji.

Svaki porez govoreći pojednostavljeno ima svoju fiskalnu, ekonomsku i socijalnu funkciju. Prva se odnosi na državu jer država ubiranjem poreza pokriva svoje rashode koji su određeni parlamentarnim procesom. Sve do uspostave kapitalističkog načina proizvodnje fiskalni aspekti su bili glede veličine poreza odlučujući (5). Ekonomsku funkciju valja identificirati s poduzetničkom klasom (6) koja povezujući ograničene čimbnenike stvara novu vrijednost. Upravo ta poduzetnička klasa štednju produktivno ulaže (7) što je Marx sintetizirao u svojoj glasovitoj izreci: «Akumulirajte, akumulirajte u tome je sav Mojsije i proroci». Socijalnu funkciju (8) valja povezati sa pojedincima, građanima, koji nisu u mogućnosti da podmire troškove svoje egzistencije. Socijalna funkcija države, pa samim time i poreza, opće je prisutna u kapitalističkim zemljama nakon Velike ekonomske krize 1929. godine poznate pod nazivom welfare state.

Upravo ekonomska, socijalna i fiskalna funkcija u samoj su žiži ekonomskih analitičara. Pitanja koliko države, koliko i koje rizike socijalizirati, kako privući investitore.....? još uvijek traže odgovore. Na postavljena pitanja nije moguće ogovoriti komparativnom analizom pojedinih država. Svaka država ima svoje specifičnosti koje nije moguće zanemariti: kulturni sustavi, vjera iz koje valja derivirati socijalna načela; tradicija koja u sebi implementira kulturni i vjerski aspekt koji su i sami rezultat interaktivnog djelovanja.

Prvo i najvažnije što treba sasvim precizno reći jest da su porezi u Hrvatskoj nedopustivo visoki. Porezna presija rezultat je neprimjereno velikih rashoda (9) pa porezni sustav umjesto da zadovoljava ekonomske i socijalne kriterije koristi se prvenstveno u fiskoalnom pogledu. Naprosto veličinu proračuna nije moguće "smjestiti" u domaći društveni proizvod. Kad jednom građani imaju prava kakva imaju, tada ministru financija ostaje da se "snalazi". Druga je priča kolika se cijena zbog te i takve politike plaća i koje su posljedice te i takve politike na srednji i dugi rok.

Ovaj se rad temeljiti na načelu porezne sposobnosti a ne koristi. Iako je načelo korisnosti superiorno javna dobra ipak nisu komercijalna dobra i koliko god tražili uporišta u teoriji praksa tvrdoglavo inzistira na različitostima učinaka. Razlog zašto načelo porezne spodobnosti u poreznoj politici, kao djelu ekonomske politike, postaje sve šrie prihvaćeno nalazi se u činjenici da svaka nacionalna ekonomija želi povećati svoju konkurentnost. Načelo porezne sposobnosti je, prema tome, načelo kojim se određuje porezni sustav suglasno koncepciji i strategiji razvoja; načelo porezne sposobnosti nije jednako za sva vremena.

Postoji odlučna veza na relaciji kamatne i profitne stope. Kratkoročne oscilacije, u veličini i diferenciji kamatnih i profitnih stopa, tokom konjukturnog ciklusa upravo su identifikacija samog poslovnog ciklusa. Kapitalni dobici također prate kretanja profitne i kamatne stope.

Knjigovodstvo nam kazuje: kada se od ukupnog prihoda odbiju ukupni rashodi dobijemo bruto profit (10). Način oporezivanja bruto profita je jedan od kriterija da li će se povećati ili smanjiti sklonost investiranju. To je razlog zašto porezne reforme od osamdesetih godina prošlog stoljeća podrazumjevaju smanje oporezivanja profita (11).

Neto profit može biti zadržan ili podjeljen. Moguće je da se dio zadrži a dio podijeli. Poreznom politikom moguće je utjecati na raspodjelu neto profita. Ovo se čini kada se žele ostvariti

nefiskalni ciljevi poreznom politikom. Njemačka je poslije drugog svjetskog rata upravo to učinila. Preferirala se je isplata dividendi.

Dividenda se, obično, ponovno investira. To, drugim rječima, znači da će se isplaćena dividenda "vratiti" u proces reprodukcije. Ono što je bitno nije znano gdje će jednom isplaćena dividenda biti investirana. Prema tome, kada se želi povećati alokativna učinkovitost investiranja tada će porezna politika preferirati isplaćivanje dividendi.

Moguće je da će se preferirati zadržana dobit u odnosu na ispaćene dividende. Prema tome, kada se želi povećati stopa "samofinanciranja" tada će se više oporezivati isplata dividendi dok će se preferirati zadržana dobit putem primjene nižih poreznih stopa.

U Hrvatskoj je do sada bio neutralan utjecaj porezne politike na odnos zadržane odnosno isplaćene dobiti. To je slika ako se analizira sama raspodjela profita.

Međutim, ako profit promatramo u međuovisnosti sa kamatnom stopom tada se slika mjenja. Naime, investor - građanin - uspoređuje isplaćenu neto dividendu (kapitalni dobitak je u osnovi, gledano dugoročno, neisplaćena dividenda) i neto kamatnu stopu uz respektivne rizike. Tako nije moguće oporezivati dividendu/kapitalne dobitke ukoliko se ne oporezuju i kamate. Drugim rječima, pojednostavljeno govoreći, najavljeno oporezivanje kapitalnih dobitaka znači oporezivanje zadržanog profita. Postavlja se pitanje da li se tako povećava ili smanjuje mogućnost potrebitog investiranja. Jasno je da se smanjuje. Da bi stvari ostale iste treba uvesti porez na kamatu. Međutim, kako je kamata, u uvjetima otvorenog tržišta, u svezi s okružjem, međunarodnim tržištem novca i kapitala, to oporezivanje kamata je moguće ukoliko je nacionalna produktivnost veća od međunarodne što, u slučaju Hrvatske, naprosto nije točno. Kolika je nacionalna štednja uglavnom je poznato. Štednje gotovo i nema. Što više Hrvatska u cjelini ima negativnu štednju što se vidi iz kontinuiranog povećanja zaduženja prema inozemstvu. Namjera da se privuče strani kapital kako bi se dinamizirala privredna aktivnost neće se ostvariti najavljenim oporezivanjem kapitalnih dobitaka.

Oporezivanje profita i kamate postavlja pitanje poreznih učinaka na ukupnu privrednu strukturu. Mišljenja sam da bi mrtvi teret oporezivanja dividendi, kapitalnih dobitaka i kamata imao negativan cost-benefit rezultat. Osim toga promatrajući razvijeni svijet uočavamo da se produženjem vremenskog horizonta investiranja problem nesagledivih rizika rješava smanjenjem oporezivanja kapitalnih dobitaka ili čak njegovim neoporezivanjem. Kako bi se to rješilo eventualno oporezivanje kapitalnih dobaara u Hrvatskoj nije jednostavno iskazati jer nisu poznati učinci planiranih promjena oporezivanja kapitalnih dobitaka. Naime, oporezivanje kapitalnih dobitaka znači drugačiju od proklamirane ekonomske politike (temeljene na neoliberalističkim postavkama).

Ne ulazeći u dodatnu analizu stanje u kojem se hrvatska privreda nalazi, te rastuća zaduženost možemo reći da porezni sustav, sukladno filozofiji kapital odnosa, mora biti na strani kapitala pa, prema tome, oporezivanje kapitalnih dobitaka nije moguće (12).

Zaključno valja reći da porezni sistem nije moguće mjenjati prema fiskalnim potrebama. Postoji porezni kapacitet svake nacionalne ekonomije i njegovo je korištenje determinirajuće za visinu

nacionalne dividende. Porezni sustav dio je privrednog sustava koji je dio društvenog sustava a koji je temeljen na koncepciji i strategiji razvoja. To je suština priče od koje valja krenuti prilikom dizajniranja poreznog sustava. Poznata je izreka kako su stari porezi dobri porezi. Ova izreka se temelji na novim troškovima prilagođavanja sudionika procesa reprodukcije promjenama u poreznom sistemu znana kao mrtvi teret oporezivaja. Vlada, poduzetnici i sindikati morali bi preispitati svoje stavove. Naime preferiranje kapitala u odnosu na rad sudbina je male i otvorene, uz to, i nerazvijene zemlje kao što je to Hrvatska.

Prihvaćanje oporezivanja kapitalnih dobitaka dio je arsenala welfair statea kada se je smatralo pravednim snažnije oporezivati neradne u odnosu na radne dohotke. Oporezivanje dohotka je bilo izloženo vrlo visokim progresivnim stopama. Neke zemlje su imale marginalne porezne stope i iznad 70%. Danas kapital odnos determinira ekonomsku politiku pa samim time i poreznu politiku. Ovo tim više ako se ima u vidu da konvertibilnost kapitalnih transakcija u suštini znači eliminaciju tečajne i monetarne politike. Ostaje (uglavnom) jedino porezna politika i njezin instrumentarij za ostvarivanje ciljeva ekonomske politike. I kao što znamo, svaka nerazvijena zemlja nastoji privući kapital kako bi dinamizirala razvoj. Upravo zbog željenog razvoja porezni sustavi nerazvijenih zemalja se temelje na filozofiji kapital odnosa što znači na oporezivanju dohodaka i, sve više, potrošnje.

(1)
Karl Marx je u svojim znamentim tablicama proste i proširene reprodukcije pokazao kako funkcionira privreda i kako prethodno stanje determinira buduća kretanja. Francois Quesnay, inaće profesionalni liječnik, sačinio je, po uzoru na krvotok, svoje tablice nacionalnog gospodarstva koje je Karl Marx nazvao genijalnim uratkom.

(2)
Naknada u obliku kamate ili dividende u sebi sadrži naknadu za odgođenu potrošnju ali i naknadu za rizik. Tako na primjer ukoliko svoj novac držite na tekućem računu postoji rizik inflacije; ukoliko investirate u obveznicu sa fiksnom kamatnom stopom imate rizik promjene kamatnih stopa, tečaja nacionalne valute; ukoliko uložite u dionice tada postoji rizik poslovnog poduhvata kao i svi napred navedeni rizici. Ovim nije učinjena invenarizacija već se primjerom želi naglasiti velik broj rizika i njihovo kumulativno djelovanje.

(3)
U principu nema bitne razlike, u investicijskom pogledu, ulažemo li u realnu ili simbol imovinu.

(4)
U vremenu se sve mjenja pa i svaku od funkcija poreza valja definirati u odnosu na dato vrijeme. Liberalizam i protekionizam se razlikuju kao ekonomska politika iako i jedna i druga poltika svoje utemeljenje nalazi u opšćoj ravnoteži. Globalizacija, uvijek prisutna, danas dominira. Suprotnosti rajnskog i anglosaskog modela privređivanja rješava se tako da se rajnski

model privređivanja povlači pred anglosaskim, dakle amreičikim, modelom privređivanja. Sve do sedamdesetih godina prošlog stoljeća promjene u privrednoj strukturi su bile sagledive. Nakon naftne krize i dinamiziranja Treće tehnološke revoulucije stvari se mjenjaju. Umjesto Keynesa i keynesijanizma na scenu stupa Milton Fridman i monetarizam koji i danas vlada. Jasno niti jedna politika nije potpuno «čista» već se i ona mjenja u zavisnosti od odnosa snaga. Promjene koje donosi monetarizam, kao podrška globalizaciji, smanjuju socijalnu sigurnost građana jer se rizici individualiziraju. Promjene se događaju i u Švedskoj koja je u uvjetima tržišnog modela privređivanja ostvarila najbolje socijalne rezultate.
Opravdanje za smanjenje socijalnih prava traži se i nalazi uz argumentaciju maksimaliziranja socijalne sigurnosti u životnom ciklusu a ne samo u određenom trenutku. Obrazloženje zagovornika životnog ciklusa je vrlo jednostavno: za svakog je pojedinca bolje smanjenje socijalne zaštite danas, dakle poreza, kako bi taj iznos bio investiran i tako dinamizirao razvoj a koji će omogućiti više socijalne sigurnosti nego što je to bilo na početku (danas). Samnjenje poreza znači smanjenje sigurnosti što povećava nužnu stopu štednje kod najsiromašnijih slojeva stanovništva i sve se približava rikardovom željeznom zakonu nadnica koji sugerira minimalne nadnice.

(5)
Rastrošno ponašanje vladajuće feudalne klase na čelu sa kraljem trošio je najveći dio novododane vrijednosti tako da štednje gotovo da nije ni bilo. Stanovništvo je živilo na granici egzistencijalnog minimuma. Upravo uspostava slobodnih kraljevskih gradova, čime je jačala snaga suverena u odnosu na ostale feudalce (pretpostavka prosvećenog apsolutizma) odnosne zemlje, predstavlja “rađanje novog u krilu starog” – stvaranje građanske klase nosioca promjena.

(6)
Početak poduzetništva valja vezati uz nastanak slobodnih kraljevskih gradova, s jedne strane, i, s druge strane, uz trgovanje na trgovima povodom blagdana nekog sveca. Pod izrazom slobodni kraljevski grad valja podrazumjevati, pored ostalog, slobodu od poreznih nameta feudalaca i ograničenog poreznog suvereniteta vladara.

(7)
Od trenutka kada se štednja ulaže produktivno napušta se izraz zelenaške kamate jer se smatra da kreditiranje poslovne aktivnosti predstavlja preuzimanje rizika poslovnog poduhvata. Tako na primjer premija osiguranja prijevoza brodom u Veneciji je iznosli jednako vrijednosti tereta. Zakon velikih brojeva je pokazao da se svaki drugi teret, iz raznih razloga, ne završi uspješno. Zelenašenje imamo kada dužnik podužuje kako bi preživio, dakle kada posuđuje radi finalne potrošnje. U tim uvjetima svaka je kamata zelenaška. Problem tzv. zelenaških kamata imamo i danas jer građani posuđuju da bi trošili.

(8)
Željezni kancelar Bizmarck, iako protivnik socijalista, uveo je mnoge socijalne mjere i možemo

ga nazvati ocem rajnskog modela privređivanja.

(9)
Izglasavanje proračuna moguće je na dva načina. Anglosaski pristup, koji se provodi u Hrvatskoj, polazi od rashoda koji se izglasavaju u parlamentu, a na ministru financija je da eventualne manjkove pokrije. Drugi, rajnski model polazi od poreznog kapaciteta nacionalne ekonomije. Definiranjem poreznog kapaciteta parlament dobije okvir mogućih rashoda i putem parlamentarne procedure donosi rashodnu stranu proračuna. Po mojem mišljenju male i nerazvijene zemlje kao što je to Hrvatska morala bi koristiti rajnski model.

(10)
Postoje razlike između bruto profita i profita kao porezne osnovice što u ovom radu zanemarujemo jer je to dopustivo s obzirom na cilj naše analize.

(11)
Postojale su dileme da li profit oporezivati linearno ili progresivno. Danas takva dilema ne postoji o čemu čitalac može pobližu argumentaciju naći na stranicama www. rifin.com u dijelu Ekonomska politika: Odnos kamatne i neto profitne stope.

(12)
Iz istih razloga sam komentirao ukinuće zaštitne kamate na kapital: “Nije moguće podržati ukidanje zaštitne kamate na kapital (jedno od rijetkih dobrih rješenja u našem oreznom sistemu) koja destimulira kapitalno intenzivne grane. One su nosioci razvoja u svakoj privredi. Naime, mala i srednja poduzeća su tek izvedenica i njihova je učinkovitost, u konačinici, određena velikim sistemima koja značajno izdvajaju na istraživanje i razvoj. Male i srednje kompanije to jednostavno nisu u stanju troškovno izdržati. Pojedini pozitivni primjeri tek su zvijezde a nikako pravilo.» Bespućima ekonomske politike, Binoza press, 2001. godine.